

Dariusz A. Rymar

"Kultura fizyczna mniejszości
niemieckiej w Polsce w latach
1918-1939", Tomasz Jurek, Gorzów
Wlkp., Poznań 2002 : [recenzja]

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny nr 9, 325-326

2002

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

NADWARCIAŃSKI ROCZNIK
HISTORYCZNO-ARCHIWALNY
NR 9/2002

Tomasz Jurek, *Kultura fizyczna mniejszości niemieckiej w Polsce w latach 1918-1939*, Gorzów Wlkp. – Poznań 2002, ss. 332.

W roku 2002 ukazała się książka autorstwa dra Tomasza Jurka, będąca plonem jego dziewięcioletnich badań nad kulturą fizyczną mniejszości niemieckiej w Polsce w okresie międzywojennym. Autor jest wychowankiem gorzowskiej filii Akademii Wychowania Fizycznego, gdzie też pracuje od czasu jej ukończenia (nie licząc krótkiej przerwy).

Książka składa się z ośmiu rozdziałów. W dwóch pierwszych Autor prezentuje sytuację mniejszości niemieckiej na ziemiach polskich przed rokiem 1918 oraz tradycje ruchu sportowego. W kolejnych zostały opisane założenia programowe ruchu sportowego, podstawy materialne i kadrowe rozwoju kultury fizycznej, działalność związków sportowych, a także pozasportowych w zakresie kultury fizycznej oraz szkolne wychowanie fizyczne i turystyka.

Niemiecka kultura fizyczna w Drugiej Rzeczypospolitej bazowała na tradycjach XVIII-wiecznego filantropizmu i XIX-wiecznego niemieckiego systemu gimnastycznego, ruchu sportowego, turystycznego i wychowania fizycznego w niemieckiej szkole. Co ciekawe organizacje gimnastyczne w swoich szeregach początkowo grupowały nie tylko ludność niemiecką ale także Polaków. Z drugiej strony zdarzało się, że przedstawiciele niemieckiej mniejszości występowali w barwach reprezentacji Polski. Najbardziej znanym sportowcem z tego nurtu był Ernest Wilimowski – piłkarz grający przed wojną w reprezentacji Polski, zaś po 1939 r. grający w klubach niemieckich i reprezentacji tego kraju.

W latach 1918-1939 w Polsce mieliśmy do czynienia z pięcioma głównymi nurtami niemieckiej kultury fizycznej: ruch turnerski (gimnastyczny), sport wyczynowy, turystyka, rekreacja w działalności organizacji pozasportowych oraz wychowanie fizyczne i sport szkolny. Dwudziestoletni okres Polski międzywojennej cechowała atmosfera konfrontacji pomiędzy polskimi władzami a niemieckimi organizacjami zajmującymi się kulturą fizyczną. Działo się tak z uwagi na to, iż strona polska starała się osłabić aktywność organizacji niemieckich, te zaś dążyły do utrzymania stanu posiadania. Dużą rolę odgrywało wychowanie fizyczne w szkołach. Przedmiot ten należał do najatrakcyjniejszych. W większości

szkół obowiązywały dwie lekcje wychowania fizycznego w tygodniu, a w znacznej części były to nawet cztery godziny. Chciałoby się, aby mogło to być wzorem także dla polskich współczesnych szkół.

Szeroko rozumiany ruch sportowy mniejszości niemieckiej był doskonałym narzędziem do utrzymania tożsamości narodowej i powstrzymania procesu polonizacji. Kultura fizyczna pozwalała utrzymywać więzi z macierzą gdyż Niemcy żyjący w diasporze mogli obficie korzystać z tradycji niemieckiego systemu gimnastycznego, dorobku ruchu sportowego i turystycznego oraz myśli teoretycznej i szkoleniowej. W ostatnich latach elementy te były szczególnie podkreślane. Wiązało się to z wciąganiem organizacji sportowych do realizacji hitlerowskiej polityki. W działalności towarzystw i klubów sportowych pojawiły się akcenty rewizjonistyczne i antypolskie. Działalność ta była wspomagana finansowo i organizacyjnie przez władze Trzeciej Rzeszy.

Uznanie budzi baza źródłowa na jakiej oparto badania, co zresztą podkreślali recenzenci – prof. dr Przemysław Hausner i prof. dr Bernard Woltmann. Zbierając materiały do książki Autor wykonał kwerendę w szesnastu archiwach polskich i niemieckich, wykorzystał 37 publikacji źródłowych. Ponadto wykorzystał obszerną literaturę, rozproszoną i dotyczącą interesujących go zagadnień tylko fragmentarycznie. Mankamentem książki jest może tylko ograniczenie się do indeksu osobowego. Na jej łamach przewijają się dziesiątki nazw organizacji sportowych, a także występuje wiele nazw geograficznych. Szkoda, iż nie zostały zindeksowane, bo ułatwiłoby to znacznie korzystanie z książki.

Książka dra Tomasza Jurka jest jedną z najważniejszych jaka powstała w gorzowskim środowisku naukowym w okresie powojennym. Autor, choć historyk sportu, w swoim opracowaniu tylko sporadycznie zagląda do tabel wyników sportowych i klasyfikacji, koncentrując się na zagadnieniach organizacyjnych i społecznych omawianej problematyki. Dzięki temu książka jest interesująca i warta przeczytania także przez osoby mało interesujące się sportem, a zajmujące się szeroko rozumianą problematyką spraw polsko-niemieckich.

Dariusz A. Rymar